

гл. ас. ЕЛЕНА СТАВРОВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ "НЕОФИТ РИЛСКИ", гр. БЛАГОЕВГРАД

**ПРИНЦИПИТЕ НА КОРПОРАТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ И УСТОЙЧИВОСТТА НА
БАНКОВАТА СИТЕМА В ГЛОБАЛНОТО ФИНАНСОВО ПРОСТРАНСТВО**

**PRINCIPLES TO THE CORPORATE GOVERNANCE AND STRENGTHENING BANK
SYSTEM IN GLOBALISED FINANCIAL AREA**

Chief Ass. Prof. ELENA STAVROVA

SOUTH-WESTERN UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: Corporate governance is a process, consistent with the principles and practices of a free market and a democratic society.

The reform, related to the banking sector enforces the financial discipline by strengthening the links among government, banks and corporation restricting banks to bring financial managerial and financial capabilities to the real sector.

Banks are firm. They have shareholders, debt holders, board of director, competitors. They are more opaque than non-financial firms and frequently very heavily regulated. Because of the importance of banks in the economy, because of the opacity of bank assets and activities and because banks are ready source of fiscal revenue government impose an elaborate array of regulation of banks.

Key words: corporate governance, informational asymmetries, opacity of bank assets, transparency, financial discipline, liquid securities markets.

Сравнително демократичния достъп до глобалната финансова архитектура, либерализацията, нарастващата конкуренция и диверсификацията поставиха банките в условията на риск и нарастваща несигурност. В същото време те трябва да работят за разширяване на дейността си както в продуктов, така и в клиентски и географски аспект.

Според Жан-Клод Тришо, (2001), гуверньор на Централната банка на Франция, "Финансовата глобализация е допринесла за подобрената макроикономическа ефективност". Глобализацията на световната икономика и развитието на финансовите пазари са управлявани от два ключови фактора – финансовото дерегулиране и техническите и финансови иновации. Понижаването на бариерите за влизане във финансовия сектор и по-жестоката конкуренция са доближили финансовите пазари до ситуацията на чиста и съвършена конкуренция, която е изгодна за

потребителите. Ниското инфлационно финансиране на икономиката и постоянната парична стабилност реализират осезаеми ефекти като устойчив и засилен растеж на световната икономика. Връзката между пазарите и бизнеса е централна за жизнеспособността и стабилността на икономиката. Най-доброто корпоративно управление е управлението и действията, които управляват връзките между мениджърите и акционерите в корпорацията, както и инвеститорите като работодатели и кредитори – допринасят за растежа и финансовата стабилност за базисна пазарна сигурност, цялост на финансовите пазари и икономическа ефективност. Историята на корпоративното управление е белязана от редица провали: групата на Робърт Максуел, пенсионните фондове на вестникарския гигант Mirror Group, Bank of Credit and Commerce International, последните корпоративни скандали бяха фокусирали съзнанията на правителствата, регулаторните

органи и компаниите, инвеститорите и широката публика върху неустойчивостта на корпоративната управленска система.

Разработените от OECD принципи за корпоративно управление обезпечават спецификата на ръководството на политици, регулаторни органи и участниците на пазара за подобряване на правната институционалната и регулаторна рамка. Този базис на корпоративното управление е съсредоточен върху публичните производствени компании. Те също така осигуряват практически съвети на борсовите инвеститори, корпорациите и други групи, които играят роля в процесите на развитие на доброто корпоративно управление. Те са били потвърдени и от форума за финансова стабилност като 12 ключови стандарта.

OECD принципите са формулирани най-напред през 1999 година, след което са станали международни и бенчмаркинг за корпоративно управление, представляващи основа за много реформистки инициативи, едновременно както в държавата, така и в частния сектор. Актуализиране на принципите е направено през 2003 година

Принципите покриват четири ключови области на корпоративното управление:

1. Осигуряване базис за ефективна рамка за корпоративно управление,

2. Защита правата на акционерите и справедливо третиране на инвеститорите,

3. Ролята на акционерите в корпоративното управление,

4. Прозрачност и оповестяване на информация и отговорностите на борда на директорите.

Право на акционерите е да получават подобаваща информация за компанията на времеви принцип, да имат възможност и да вземат решения върху фундаменталните промени във фирмата, да участват в разпределението на печалбата. Пазарът на корпоративен контрол трябва да бъде ефективен и

прозрачен и акционерите трябва да имат предвид разходите и ползите от упражняването на техните избирателни права.

Равнопоставеността на акционерите, особено миноритарните и чуждестранните акционери, да е гарантирана с пълна прозрачност на информацията и забрана за злоупотреби от вътрешни сделки.

Нова е ролята на външните групи от интереси, която трябва да бъде основана на правото и системата за корпоративно управление, трябва да бъдат стимулирани обединяването между корпорациите и външните групи от интереси и обществеността за развитие на устойчивост, развитие на бизнеса и устойчиви финансови бизнес-инициативи.

Навременното и точно оповестяване трябва да е гарантирана прозрачност върху всички материали по състоянието на компанията, активите и управлението, свързани с други явяващи се като работодатели и други интереси; финансовата информация, която освен че трябва да бъде одитирана независимо, трябва да покрива и високи стандарти за качество.

Отговорностите на Борда на директорите трябва да са гарантирани със системата на корпоративно управление, трябва да се осигури стратегическото управление на компанията, ефективния мониторинг на мениджмънта от борда и отчитането на борда пред компанията и акционерите. (A. Cadbury, 2000).

Ключ към успешното прилагане на принципите на корпоративното управление е, че те се основават на ненормативни правила и това запазва тяхната връзка в неустойчива плавна икономическа и социална среда.

Изискванията към институционалната и правно-нормативната рамка, необходима за подпомагане и ефективно реализиране на корпоративното управление, са неразделна част от принципите за функционирането му.

Правната рамка отразява в себе си общата философия и принципите на които се базира съдържанието на отделните правни норми. При разработването им регулаторните органи се ориентират в ситуацията на пазара по презумпция, че той функционира ефективно и може да се справи с възникнали финансови рискове. Установяването на принципите на свободния пазар по отношение на банковия надзор и неговите професионални функции и постигане на обществено разбирателство по задачите на банковия мениджмънт в процеса на управление на риска са основни задачи на регулаторните органи. Осигуряването на "тесен" вход в системата посредством строго лицензиране, установяване на изисквания към капитала и нормативите за достатъчност на капитала са основните постановки на Базелското споразумение за изискванията към капитала на банките.

Акционерите играят ключова роля за осъществяването на корпоративното управление на банковите институции. Банките се отличават от останалите форми на бизнес по това, че мениджмънтът и бордът на директорите носят отговорност не само пред акционерите, но и пред инвеститорите и депозантите, осигуряващи привлечен капитал в допълнение към собствения, т. нар. Ливъридж. Тяхната роля нараства в съвременния пазарно-ориентиран подход при управление на банковия бизнес поради изключително строгите изисквания и нормативи, за лицензиране на които трябва да отговарят учредителите и главните акционери в банката.

Акционерите играят важна роля по отношение наблюдение работата на банката – избират компетентни органи за текущо управление – борд на директорите, контролират неговата дейност и състоянието на банката, следят за поддържане равнището на капитализация и предотвратяват практиките за вътрешно скрито самообслужване на персонала на банката.

Световният опит показва, че успешните стратегии на листваните компании са били въведени първоначално много предпазливо и едновременно с това правно-нормативно обезпечени. Опитът в някои страни се е оказал неуспешен и е било налице злоупотреба с доверието на миноритарните акционери, което се е отразило върху темповете на растеж на съответните компании, докато финансовите пазари са загубили доверието си или са забавили своето развитие.

Значително е нарастването на акционерите в институционалните инвеститори в много страни в последните години, често под формата на голямо или значително участие в добронамерения мониторинг на компаниите. Главният начин за упражняване на принципите в този случай е чрез упражняване на изборни права и е свързано в голяма степен с разходите и ползите от избора, но в много отделни случаи това инициира избор, който трябва да се оптимизира или се предприемат някакви превантивни действия. Принципите за корпоративно управление не задължават институционалните инвеститори да поверят управлението на техните дялове на трети лица, но това ги изолира от достъп на информация. Отчитайки важността на упражняването на права от акционерите, принципите защитават правото им да променят състава на управителния съвет, както и практиките по тяхното номиниране. Акционерите трябва да имат възможност да отправят питания към борда на отчетно събрание и да предлагат дневен ред. Принципите изискват да се оповестяват възнагражденията на членовете на борда и те да корелират с резултатите от тяхната дейност.

Управлението на конфликти от интереси е обект на особена важност за външните одитори, чиято независимост е важна за устойчивостта на пазара. OECD-принципите признават важността на проблема, възникващ когато

външните одитори осъществяват неодиторски услуги или те доминират в тяхната работа. Ефективната структура при управлението залага на ефективен начин да се осигури компактност на пазара. Това е в полза на финансовите аналитици, брокерите, рейтинговите агенции, излъчващи информация и съвети, чрез които същите могат да влияят на инвеститорски решения.

Водещо правило в действието на Принципите е защита правата на миноритарните акционери, особено там, където контролират акционери с възможности за отклонения от тези на останалите. Такава опция е възможно да се реализира в условията на юрисдикция, при която защитата на интересите на миноритарните инвеститори е слаба. "Икономиката, търговията или финансовата политика трябва да бъдат субординирани към универсалното познание като най-важни принципи в международното право, с респект към човешките права" (A. Hubbard, 2001). Международното гарантиране на човешките права изисква детайлна система за компаниите за ангажиментите им в областта на корпоративната отговорност, доближаващи се до християнските ценности. Те включват пълния спектър от граждански и политически права, така както и не по-малко важните икономически, социални и културни права.

Бордът на директорите на компанията е органът, който служи като опорна точка, балансираща между правата на акционерите и свободата за вземане на решения, осигурявана на мениджърите. Доброто корпоративно управление му осигурява тази възможност като резултат от неговата структура с основна доминанта в тази дейност дългосрочните резултати, определящи корпоративна стратегия. Тук могат да се осъществяват действия за промяна в природата и посоката на развитие на компанията, за което се поема полагащата се отговорност.

Макар и делегирали част от правата си по текущото управление на

банките на длъжностни лица и служители на банката, те не могат да бъдат освободени от отговорност за последствията от необоснована политика и незаконосъобразни действия в областта на инвестирането, кредитирането, вътрешни злоупотреби или в каквато и да е дейност в банката.

Бордът на директорите трябва да обезпечи спазването на правно-нормативната уредба касаеща осъществяването на банков бизнес. Осигуряването на прозрачност чрез оповестяване на информация и гарантиране на прозрачност на адекватните вътрешни процедури, включващи външния одит и други изследвания и оценки, има за задача да удостовери добросъвестно изпълнение на задълженията и не въвеждане в заблуждение на инвеститорите в банката и обществеността.

Мениджмънтът на банката осигурява на членовете на борда на директорите необходимата информация за формиране на ефективна стратегия, за стратегическото позициониране на банката. Ето защо висшето ръководство се явява базов компонент на новия рисково ориентиран подход към регулирането и надзора. В изпълнение на основните си функции като осигуряване на борда на директорите достоверна информация за изпълняване на задълженията, оперативния мениджмънт трябва да притежава качествата да генерира идеи и да изготвя доклади за разглеждане в борда, да осигурява наличие от адекватни управленски информационни системи, прозрачност, своевременност, точност и пълнота на изискваната информация, да създава в банката системи за ефективен мониторинг и управление на риска.

Системата за изпълнение, разработена от Световната банка, съставена от ясно изразени етапи за изпълнение на корпоративното управление в екстензивни разнообразни режими, в политическа, икономическа и социална среда, включва следните основни елементи:

- Конкурентни пазари;

- Прозрачност;
- Финансова дисциплина;
- Добре регулирани, ликвидни и секюритизирани пазари.

Постоянно нарастващо убеждение е, “че прозрачността на банковия бизнес е едно от най-рационалните средства за саморегулирането му и неговото дисциплиниране”. Обект на мащабна дискусия е обаче степента на разкриване, оповестяване и изнасяне на надзорна информация пред публиката” (Ем. Миланова, 2004). Съществуват и изисквания към оповестяваната информация - да има осигурен достъп до нея, да е сравнима. Специални са изискванията към информацията, оповестявана от бъдещите емитенти на ценни книжа и тези които имат намерение да прилагат система за вътрешно рейтингуване .

Реформите, свързани с банковия сектор стимулират финансовата дисциплина и заздравяване на връзките между държавата, банките, корпорациите, ограничавайки прякото и директно кредитиране, преустройване на банките да приемат финансовите, управленски и технически възможности на реалния сектор.

J.Masey and Maureen O Nara (2003) разглеждат два модела корпоративно управление в банките – англо-американски и франко-немски модел, различаващи се помежду си по начина за разрешаване на вътрешните си проблеми - корпоративния контрол и стремежа за извличане на максимален доход. Даденото от тях определение за корпоративното управление като “complex set of explicit and implicit contract” реализира връзките между банките, държавата, корпорациите и обществеността.

Корпоративното управление в банките като действие е фокусирано върху защита на интересите на двете групи – акционери и инвеститори. Специфичните проблеми на банките се отразяват на ролята и мястото в процеса на всички участващи групи в него – корпоративни мениджъри, инвеститори,

общественост. Макар и носители на специфични характеристики, корпоративното им управление трябва да бъде разгледано и да се основава на бъдещето им като корпорации.

Много небанкови институции, фирми и компании за кредитни карти предлагат еквивалентно на банките платечно посредничество. Това, което отличава банките от всички останали участници на финансовите пазари е тяхната капиталова структура, уникална по два причини: Първата – банките имат склонност да са несправедливи по отношение на другите фирми – банките получават 90% и повече от техните вложения в кредити. Втората – банковите пасиви са предимно под формата на депозити, които са били на разположение на техните кредитори – депозитите до поискване, когато техният капитал приема формата на кредити с по-дълъг матуритет.

Това е специалното, което прави банките финансови посредници и отразява тяхната функция да създават ликвидност. От владеенето на ликвидни капитали и използването им за ликвидни задължения банките създават ликвидност в икономиката (Diamond D. and P. Dybyg – 1986).

Функцията за създаване на ликвидност бива причина за общия проблем между вложителите, защото банките държат само малка част от депозитите като резерв за дълго време. Тази връзка между депозитите и пасивите като цяло е станала забележителен проблем в предлагането на банките.

Гарантирането на депозитите е успешно за развитието, когато главна цел на банковата реформа е именно да защити системата от банкова паника. Защитата на депозитите гарантира на банките устойчивост при криза и ги предпазва от банкови фалити. Осъществяването на гаранции върху защитата на влоговете регулира и регламентира собствените им разходи . Това дава на акционерите и мениджърите на гарантираните банки увереност и ги стимулира да поемат изключителни рискове. Този

морален хазарт се случва по две причини:

Първата – акционерите на банката са способни да натрупват загуби и да ги прехвърлят на трети, анонимни страни. Това са оздравени банки, които предлагат на фонда за гарантиране на депозити да плати загубите на фалиралите банки с цел снижаване на системния риск като в края на краищата загубата се понася от данъкоплатците, с чиито средства се формира същият гаранционен фонд.

Втората – моралният хазарт е също така и настоящ, защото премиите за гарантиране на депозитите са били свързани с фонд от нарастване на риска, поставен за индивидуалните банки.

Проблемът за моралния хазарт е непоносим, когато банките са близо до състоянието на неплатежоспособност. В такава ситуация акционерите имат силно желание да увеличават риска, защото те могат да достигнат високо равнище в резултат от рисково поведение. Компаниите извън банковия бизнес са защитени от несъстоятелност, но също са готови да поемат “added risks”. При тях възможността им за задвижване на подобна схема на рисково поведение е ограничена по силата на нормалния пазар и договорните задължения.

Конфликт на интереси между кредиторите и акционерите съществува във всяка финансова институция. Между някои специални тенденции във вземането на инвестиционни решения и някои инвестиционни стратегии съществува пряка връзка и зависимост. Така нарастаният риск ще се трансферира в доход на управляващия екип в загуба за останалите инвеститори. Проблемът с несъразмерно поетия риск е омекотен от начина, по който се обслужват защитените депозити на вложителите против поемането на изключителен риск при инвестирането на вложените от тях средства. Корпоративните кредитори обикновено застават срещу действията на корпоративните мениджъри и поемането на риск е ограничено до някакви

степенни, защото мениджърите са с фиксирани възнаграждения от позицията на техните компетентности, отразени във възнаграждението. Нарастването на ограниченията по отношение поемания от мениджърите риск също е обоснована тенденция в системата на управление на риска като цяло.

Друг, ограничаващ риска фактор е фактът, че мениджърите са по-склонни да поемат риск от акционерите – това е подобно на корпорациите.

Кое прави банките фундаментално различни от другите видове фирми – понякога това е липсата на значителна дисциплина. В допълнение от регулативните власти за мониторинг върху банките се изискват доклади и проверки за разкриването на измами в банковата практика или практики, които регулирането смята за несигурни или погрешни. След това се прибегва към преустановяване на дейността. Съдът определя срока на “несигурната банкова практика” и препоръчва на банковия регулатор благоразумието да коригира видимите проблеми в техния зародиш. Надзорните органи са задължени да издадат ръководство или надзорни стандарти в следните области:

1. Вътрешен контрол, информационни системи и вътрешна система за одит.
2. Кредитна документация.
3. Кредитни ангажименти.
4. Лихвени експозиции.
5. Нарастване на капитала.
6. Възнаграждения, такси и изгоди.
7. Качество на капиталите.
8. Печалба.
9. Цена на акциите.

Регулаторните органи имат четири главни основни метода за коригиращо въздействие – спиране или прекратяване на правоспособност, гражданска наказателна отговорност, оттегляне или суспендиране на държавните надзорни власти или бързи коригиращи действия. Спирането и въздържането от управление е адресирано главно към нездравите банки, които нарушават закона или регулациите на депозитните институции.

В националните икономики с развиващи се пазарна организация на бизнес-средата липсата на много от елементите, изисквани за конкурентен пазар и културата съответства на изпълнението на принципите за корпоративно управление. Неадекватната конкурентна политика окопава големите доминиращи банки, не допуска нови участници и обезкуражава навлизащите нови работодатели. Съществува значителната разлика в правната и регулаторни системи и традициите в развитието и връзките между развитите и развиващите се икономики. Изискванията за прозрачност и правна защита на акционерите са постоянно присъстващи в международни стандарти. Често обществото има затруднено представяне едновременно в реалния и финансов сектор. Прякото кредитиране на привилегировани фирми в субсидирани срокове в слабо регулирана банкова система води до повърхностен кредитен анализ или до дисциплиниране на големите кредитори. В много страни частните конгломерати са формирани около банки, които доминират едновременно в реалния и финансов сектор. Тези съюзи и отсъствието на дълги транзакции между тях, имат ефект на извънредна концентрация на собственост, свръхкредитно финансиране, висок ливъридж и малко случаи на маргинално инвестиране или спекулативни проекти.

Тези практики са минирали развитието на секюритизирани пазари. Обикновено свободните пазари са доминирани от малко на брой големи фирми. Институционалните инвеститори са малко или липсват, но вече не настояват силно за разрастване, ефективност и прозрачност. Техните инвестиции на развиващите се пазари са представени в малка степен от диверсифицирано портфолио главно поради липса на конфиденциалност или втвърдяване на тяхното влияние като акционери вследствие от ефективното ръководене и търсене. Те често "избират с краката си"

вместо тяхната среда, предлагайки свобода в глобалните финансови потоци, явяващи се основа и сърцевина на много развиващи се или развити икономики.

Реформите се провеждат максимално ефективно когато са фокусирани върху фундаменти и са комбинирани в комплицирана смесица от правни ограничения към фирмите, които предприемат преднамерени действия.

Намесата на регулаторните органи играе специфична роля от гледна точка на успеха или неуспеха на действащата в банките стратегия за управление на риска. Безусловно тяхната намеса се явява допълнителна форма за защита на потребителите. Ето защо преходът от простия анализ на баланса към изследването на рисковете, присъщи на финансовото посредничество, е гаранция за разкриването на факти, които могат да представляват заплаха за устойчивостта както на отделната банка, така и на цялата банкова система. Системата от мерки за дисциплиниране от външни заплахи, обезпечена от системата на корпоративното управление, включва следните елементи:

1. Изграждане на конкурентен пазар чрез премахване на бариерите на входа, изграждане на конкурентно право, солидни пазарни приоритети, премахване на ристрикциите пред преките чуждестранни инвестиции, особено в преходните икономики, където чуждите инвеститори заемат ролята на стратегически инвеститори.

2. Изисквания за прозрачност - особено чрез навременното оповестяване на материална информация за финансовите и нефинансовите операции на банката.

3. Засилване на финансовата дисциплина чрез заздряване връзката между държавата, банките и корпорациите, чрез ограничаване на прякото или свързаното кредитиране, преустройство на банките за възприемане на частната собственост.

4. На банките от местни или чужди стратегически партньори, ползващи се с репутация - засилване на пруденциалния надзор и регулиране.

5. Стимулиране растежа на добре регулираните и ликвидни секюритизирани пазари чрез развитие на инфраструктура, отговаряща на ефективните капиталови пазари, защита на миноритарните акционери, изграждане на отворени инвестиционни фондове, разширяване на обхвата на справедливата приватизация и позволявайки частни фирми да управляват отворени инвестиционни фондове..

6. Актуализиране и укрепване на правната и данъчните системи за осигуряване на яснота и ефективност на изпълнение на решенията.

7. Изграждане на възможностите на съпътстващите системи – счетоводство, регулиране, банкови технологии за възприемане на бързо разрастване и

подготовка на следващата генерация от професионалисти.

Принципите на корпоративното управление са изградени да осигурят развитие и реализиране на политика, процесите и системите, изисквани от системата на корпоративното управление. Мащабността на приложението на тези принципи се превръща във фактор от изключително значение за развитието на социално-икономическите системи. Това стои в основата на значителния интерес, с който те се ползват както в средите на експертите и представителите на деловите среди, така и от политиците.

Предоставянето на икономическа свобода на бизнеса, като предпоставка за всички други свободи, не може да не бъде обект на грижа от страна на всички членове на обществото. Тя трябва да носи както правото на избор на действия, така и отговорност за последващите рискове.

ЛИТЕРАТУРА

Боева, Б. 2001. Корпоративно управление, Принцепс, С.

Миланова, Е. 2004. Подготовката и отражението на новото споразумение за капитала – Базел II върху банковата система на България, Пловдив 23-24.04.2004 година.

Jan Clod Trishe .2001. Preserving monetary and financial stability in an increasing globalised world, OECD forum

Macey, R., J. and Maureen O Hara. 2004. The corporate governance of banks. FRBNY Economic Policy Review

The OECD Principles of Corporate Governance. 2004. Overview, www.oecd.org.

Diamond, D., P. Dybig, Bank Runs. 1986. Deposit insurance and Liquidity, Journal of Political Economy, 91.

Habbard, A. 2001. Meeting on the OECD and International Federation for Human Right, Paris.

Cadbury, A. 2000. Corporate Governance & A Framework for Implementation (overview).

www.wds.worldbank.org/serve/wds-iBank-Serie?pcont